

Sivistysvaliokunnalle

Asia: HE 218/2020 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi perusopetuslain ja Helsingin eurooppalaisesta koulusta annetun lain väliaikaisesta muuttamisesta

Suomen Vanhempainliitto kiittää lausuntopyynnöstä ja esittää kirjallisena asiantuntijalausuntonaan seuraavaa:

Hallitus esittää perusopetuslakiin ja Helsingin eurooppalaisesta koulusta annettuun lakiin lisättäväksi väliaikaisesti säännökset opetuksen poikkeuksellisesta järjestämisestä. Esityksellä jatkettaisiin poikkeuksellisten opetusjärjestelyiden voimassaoloa kevätlukukauden 2021 ajaksi. Tarkoituksena on ehkäistä koronaviruksen leviämistä, lieventää siitä koituvia haittoja sekä turvata perusopetuslain mukaisen opetuksen turvallinen järjestäminen.

Suomen Vanhempainliitto pitää hallituksen esitysluonnosta vallitsevassa koronatilanteessa perusteltuna ja pitää ensiarvoisen tärkeänä, että opetuksen jatkuminen mahdollistetaan tarvittaessa poikkeuksellisin opetusjärjestelyin, jottei yhdenkään lapsen koulunkäynti keskeydy koronavirusepidemian vuoksi. Vanhempainliitto kiittää siitä, että lakiesityksen perusteluteksteissä on arvioitu esityksen vaikutuksia lapsiin ja perheisiin ja että lapsia on kuultu.

Poikkeukselliset vai erityiset opetusjärjestelyt – onko lainsäädäntö riittävän selkeä?

Perusopetukseen liittyvä väliaikainen lainsäädäntö antaa mahdollisuuden poikkeuksellisiin opetusjärjestelyihin, jolloin opetusta järjestetään muuna kuin lähiopetuksena etäyhteyksiä hyödyntäen. Poikkeuspykälää voidaan käyttää silloin, kun annetaan päätös tartuntatautilain 58 § nojalla: tartuntatautien torjunnasta vastaava toimielin päättää toimialueellaan päiväkodin tai oppilaitoksen tilojen sulkemisesta. Karanteeniin tai eristykseen määrättyjen oppilaiden kohdalla voidaan tehdä päätöksiä myös erityisin opetusjärjestelyin perusopetuslain 18 §:n nojalla. Päätös mahdollistaa myös opetuksen järjestämisen etäopetuksena, vaikka tartuntatautiviranomainen ei olisi tehnyt päätöstä oppilaitoksen tilojen sulkemisesta.

Opetus- ja kulttuuriministeriön ja aluehallintoviranomaisten selvitysten mukaan sekä poikkeuksellisia että erityisiä opetusjärjestelyjä on käytetty kunnissa kuluneen syksyn aikana. Lasten ja vanhempien näkökulmasta tilanne ei juurikaan käytännössä eroa, oli etäopetuksen taustalla kumpi päätös tahansa, mutta juridisesti tilanne on erilainen. On myös huomattava, että käytettäessä erityisiä opetusjärjestelyjä, myös alakoulun pienimmät oppilaat sekä erityistä tukea tarvitsevat oppilaat voivat olla etäopetuksessa. Altistumis- ja karanteenitilanteessa on tietenkin tärkeää mahdollistaa etäopetuksen saaminen myös pienimmille ja erityisen tuen tarpeen oppilaille, mutta haluamme muistuttaa, että alakoulun 1.-3. -luokkalaiset, erityistä tukea tarvitsevat ja lisäopetuksen oppilaat eivät ole kokonaan etäopetusjärjestelyjen ulkopuolella. Vanhempainliitto pohtii, onko lainsäädäntö näiltä osin riittävän selkeä ja johdonmukainen ja osataanko sitä käyttää alueilla ja kunnissa oikein.

Poikkeuksellisten ja erityisten opetusjärjestelyjen määrää, laatua ja vaikutuksia oppimistuloksiin seurattava säännöllisesti

Suomen Vanhempainliitto pitää ehdottoman tärkeänä, että poikkeuksellisten ja erityisten opetusjärjestelyin toteutetun opetuksen määrää seurataan säännöllisesti. Sen lisäksi on tärkeää kerätä tietoa opetusjärjestelyjen laadusta ja niiden vaikutuksista lasten oppimiseen ja hyvinvointiin. Etäopetuksen toteutumista ja kokemuksia tulee seurata niin opetusalan ammattilaisten, lasten ja nuorten kuin vanhempienkin näkökulmasta. Kevään etäopetusjakso osoitti, että etäopetusta toteutettiin kouluissa ja kunnissa hyvin vaihtelevasti eikä oppilaiden oikeus saada opetussuunnitelman mukaista opetusta toteutunut yhdenvertaisesti.

Perusopetuksen maksuttomuudesta pidettävä kiinni

Kouluissa on kevään etäopetusjakson jälkeen valmiudet siirtyä etäopetukseen nopeasti ja sujuvasti. Edelleen on tärkeä painottaa, että myös poikkeuksellisten opetusjärjestelyiden aikana opetuksessa tarvittavat laitteet, yhteydet ja materiaalit ovat oppilaalle maksuttomia. Vaikka oppilaiden omia tietoteknisiä laitteita voidaan käyttää opiskelussa huoltajan kanssa sovittavilla tavoilla, tulee muistaa, että kaikissa kodeissa ei ole tietoteknisiä laitteita lasten käyttöön. Etäopetusjaksoille siirryttäessä tulee jokaiselle lapselle ja nuorelle turvata riittävät välineet opetukseen osallistumiseen ja opetuksen järjestäjän tehtävä on huolehtia lainalaitteiden saatavuudesta.

Suomen Vanhempainliitto pitää tärkeänä, että lakiesityksessä säädetään opetuksen järjestäjän velvollisuudesta antaa maksuton ateria myös etäopetuksena annettavassa opetuksessa. Kevään koronaepidemian aikaiset epäselvyydet kouluruokailun järjestämisestä eivät saa toistua etäopetusjaksojen aikana. Etänä opiskeleville lapsille ja nuorille kouluruoka on järjestettävä niin, että ruokailu tai ruuan noutaminen on mahdollista koulupäivän asettamien aikataulujen puitteissa ja että matkat sen noutamiseen eivät muodostu liian pitkiksi ja/tai hankaliksi. Vanhempainliitto pitää tärkeänä, että myös etäopetusjaksojen aikana pyritään aterian täysipainaisuuteen ja monipuolisuuteen. Aterioiden laatuun tulee kiinnittää huomiota ja huolehtia, etteivät ateriat etäopetusjaksojen aikana jää yksipuolisiksi. Kouluruokailun toteutumista on seurattava lain voimaantulon aikana.

Lasten yhdenvertaisuus etäyhteyksiä hyödyntävässä opetuksessa

Suomalaisen peruskoulun kantava ajatus on tarjota lapsille tasa-arvoiset mahdollisuudet oppimiseen ja koulunkäyntiin. Kotiolojen vaikutus oppimiseen korostuu koronaepidemian aikana ja lisää väistämättä eriarvoisuutta. Kevään etäopetusjakson kokemukset osoittivat, että etäopetus asettaa lapset pahimmillaan erittäin eriarvoiseen asemaan. Lähes poikkeuksetta lapset ja nuoret tarvitsevat etäopetuksen aikana vanhempien tukea – osa enemmän, osa vähemmän riippuen myös siitä, miten etäopetusta käytännössä toteutetaan. Vanhempien ja perheiden mahdollisuudet tukea lapsen opiskelua ovat erilaisia johtuen esimerkiksi vanhempien kielitaidosta tai tietoteknisistä valmiuksista. On myös muistettava, että osa vanhemmista käy normaalisti kodin ulkopuolella töissä, kaikilla lapsilla ei ole kotona etätyötä tekevää vanhempaa tukemassa opinnoissa.

Myös etäopetuksen laatu haastaa lasten yhdenvertaisuutta. Kevään kokemuksista tiedetään, että etäopetuksen laadussa oli suuria opettaja-, koulu- ja kuntakohtaisia eroja. Vaikka opettajalla on itsenäinen päätösvalta oman opetuksensa suhteen, tulee poikkeuksellisten opetusjärjestelyjen kehukset olla selkeät. Oppilaalla on oikeus saada opettajan antamaa opetusta myös poikkeuksellisten opetusjärjestelyiden aikana. Opetuksen järjestäjän on huolehdittava siitä, että oppilas saa opetussuunnitelman mukaista opetusta, oppilaanohjausta sekä riittävää oppimisen ja koulunkäynnin tukea heti tuen tarpeen ilmetessä myös etäyhteyksiä hyödyntävässä opetuksessa. On tärkeää, että opetuksen järjestäjät saavat kansallista ohjausta siitä, miten poikkeuksellisten opetusjärjestelyjen mahdollistamaa etäopetusta tulee järjestää. Lisäksi oppilaitosjohton on

huolehdittava siitä, että etäopetuksen toteuttamista ohjataan ja valvotaan. Lakiesitykseen ei sisälly mahdollisuutta poiketa tuntijaosta tai opetussuunnitelman perusteista.

Esityksessä on huomioitu erityisen haavoittuvassa asemassa olevien lasten oikeus saada lähiopetusta myös poikkeuksellisten opetusjärjestelyjen aikana, mitä Suomen Vanhempainliitto pitää kannatettavana. Etäyhteyksiä hyödyntävä opetus on haasteellisinta niille oppilaille, jotka lähiopetuksessakin tarvitsevat paljon ohjausta: esikoululaiset, pienet koululaiset, erityistä tukea tarvitsevat oppilaat ja valmistavan opetuksen oppilaat. Kuten Vanhempainliitto aikaisemmin toi esiin, nämä ryhmät eivät ole kokonaan etäopetuksen ulkopuolella. Altistumis- ja karanteenitilanteissa myös heitä on siirretty etäopetukseen.

Kevään etäopetusjakson kokemukset kertovat, että erityisesti osa erityistä tukea tarvitsevista oppilaista hyötyi etäopetuksesta. Etäopetuksessa opiskellessa oli aikaa ja rauhaa tehdä tehtäviä omassa tahdissa. Tämä on näkynyt myös Vanhempainliiton vanhemmilta keräämässä palautteessa. Myös poikkeuksellisiin opetusjärjestelyihin liittyvässä päätöksenteossa olisi tärkeää huomioida oppilaan yksilölliset tarpeet ja harkita lapsen etua tapaus- ja tilannekohtaisesti yhdessä lapsen ja hänen huoltajiensa kanssa.

Koulunkäynti koronavirusepidemian aikana aiheuttaa erityistä huolta perheissä, joissa lapsi tai muu perheenjäsen kuuluu riskiryhmään. Perusopetuslain 18 §:n mukaan oppilaan opetus voidaan järjestää erityisin opetusjärjestelyin etäyhteyksiä hyödyntäen, jos se on perusteltua oppilaan omaan terveydentilaan liittyvistä syistä. Sen sijaan voimassa oleva säännös ei hallituksen mukaan mahdollistanut oppilaan lähiopetuksen rajaamista oppilaan lähipiiriin tai perheeseen kuuluvan henkilön sairauden vuoksi. Kunnissa perusopetuslain 18 §:n mukaista mahdollisuutta erityisiin opetusjärjestelyihin on tulkittu eri tavoin, mikä on asettanut lapset ja perheet eriarvoiseen asemaan. Vanhempainliiton saamien tietojen mukaan kunnissa on käyty vanhempien ja kuntien kesken kovaakin keskustelua siitä, missä tilanteissa lapsella on oikeus erityisiin opetusjärjestelyihin. Yhdenvertaisuusvaltuutettu suositteli keväällä, että mahdollisuus erityisiin opetusjärjestelyihin tarjottaisiin yhtäläisesti myös niille lapsille, jotka ovat perustellusti poissa opetuksesta perheenjäsenensä terveyden tilan vuoksi. Myös opetus- ja kulttuuriministeriö ja Opetushallitus suosittelivat, että näin toimittaisiin väliaikaisesti akuutin koronavirusepidemian ajan.

Suomen Vanhempainliitto on aikaisemmassa perusopetuslain väliaikaista muuttamista koskevassa lausunnossaan esittänyt säännöksen korjaamista lapsen lähipiiriin tai perheeseen kuuluvan henkilön sairauden osalta. Hallitus sanoo lausuntopalautteen perusteella muuttaneensa esitysluonnostaan olemassa olevan opetus- ja kulttuuriministeriön sekä Opetushallituksen ohjeen mukaiseksi. Tämä ei kuitenkaan näy selkeästi hallituksen esityksessä eikä sitä ainakaan ole lisätty väliaikaisen lainsäädännön 20 §:än. On tärkeää saattaa opetuksen järjestämiseen liittyvät asiat juridisesti käytännön tahtotilaa vastaavaan tilanteeseen, jottei yksikään lapsi tai hänen vanhempansa joutuisi taistelemaan näissä haasteellisissa tilanteissa omien oikeuksiensa puolesta ja jotta lapset ovat yhdenvertaisessa asemassa riippumatta asuinkunnasta ja opetuksen järjestäjästä.

Kodin ja koulun yhteistyön merkitys korostuu etäopetustilanteissa

Poikkeustilanteet, lähi- ja etäopetuksen vuorottelu ja vastuun jakautuminen lasten ja nuorten opiskelun ja koulunkäynnin tukemisesta ja valvonnasta edellyttävät tiivistä kodin ja koulun yhteistyötä ja hyvin toimivaa viestintää. Opetuksen järjestäjän tulee viestiä tähän lakiin perustuvista, koulutyötä koskevista suunnitelmista etupainotteisesti, johdonmukaisesti, ymmärrettävästi ja yhdenvertaisesti koteihin. Aktiivisesta viestinnästä on huolehdittava myös etäopetusjaksojen aikana (opettajan tavoittaminen, yhteydenpito lapseen ja huoltajiin). Opetuksen järjestäjän tulee varmistaa, että oppilaat ja kodit tavoitetaan ja opetuksessa sovittuja viestintävälineitä / ohjelmistoja osataan käyttää. Viestinnässä tulee huomioida eri kieli- ja kulttuuritaustaiset lapset ja heidän perheensä.

Suomen Vanhempainliiton tietojen mukaan kodin ja koulun yhteistyö on kuluneen syksyn aikana ohentunut kouluissa ja esimerkiksi vanhempainiltoja on jätetty pitämättä. Koulut ottivat keväällä digiloikan, mutta etävanhempainiltojen mahdollisuutta ei hyödynnetä kaikissa kouluissa.

Perheiden näkökulmasta koulujen mahdolliset altistumis- ja karanteenitapaukset lisäävät epävarmuutta. Monille lapsille nopeat muutokset lähi- ja etäopetuksen välillä ovat haasteellisia eikä kaikissa perheissä pystytä järjestämään arkea nopeissa muutostilanteissa uusiksi, esimerkiksi vanhemmat eivät pysty jäämään kotiin tekemään etätöitä. Perheiden tulee saada poikkeuksellisten opetusjärjestelyjen aikana riittävästi tukea siihen, että lapsen turvallinen arki ja koulunkäynti pystytään takaamaan myös niiden aikana.

Oppimisen ja koulunkäynnin tuki ja oppilashuolto

Kevään etäopetustilanteessa oppimisen ja koulunkäynnin tukea ja oppilashuoltoa toteutettiin opetuksen järjestäjien toimesta hyvin eri tavoin. Tehostetun ja erityisen tuen tarjoaminen oli monissa kunnissa vähäistä, vaikka tuen tarpeen nähtiin kevään aikana kasvavan.

Joissakin kunnissa oppilashuolto keskeytyi käytännössä kokonaan, joissakin kunnissa taas kehitettiin nopeasti uusia oppilashuollon työskentelytapoja ja yhteys kunnan muihin lasten ja perheiden palveluihin jopa tiivistyi. Oppimisen tuen ja oppilashuollon tulee jatkua poikkeuksellisten opetusjärjestelyjen aikana ja suunnitelmia niiden kehittämiseksi ja toteuttamiseksi tulee valmistella etukäteen.

Terveellinen ja turvallinen opiskeluympäristö

Lakiesitys ei poista opetuksen järjestäjän velvollisuutta huolehtia terveellisestä ja turvallisesta opiskeluympäristöstä. Tästä tulee siis huolehtia myös etäopetusjaksojen aikana, vaikka edelleen on epäselvää, miten oppimisympäristön turvallisuus voidaan taata niissä tilanteissa, joissa lapsi tai nuori opiskelee yksin kotoa käsin. Osa kunnista on aktiivisesti selvittänyt ja viestinyt toimintaohjeet etäopetuksessa sattuvien tapaturmien varalta, mutta kaikilla käytännöt eivät ole selviä. Opettajien tulisi kyetä arvioimaan myös koulutehtävien turvallisuutta ja minimoimaan mahdolliset riskit. Sähköisiä oppimisympäristöjä käytettäessä on huolehdittava siitä, ettei kiusaaminen, häirintä ja epäasiallinen käyttäytyminen ole mahdollista.

Etäopetuksessa käytettäviin alustoihin ja laitteisiin liittyvään tietosuojaan tulee kiinnittää opetuksen poikkeusjärjestelyjen aikana erityistä huomiota. Kevään kokemusten perusteella kaikilla opetuksen järjestäjillä ei ole eri laitteiden ja alustojen tietoturva- ja tietosuojasta riittävää kuvaa ja/tai asiantuntemusta eikä eri laitteiden ja alustojen käytöstä ole tehty kuntakohtaisia linjauksia, jolloin opettaja joutuu ratkaisemaan mahdolliset kysymykset ja ongelmatilanteet itse. Sallivat käytännöt ja hyvä yhteistyö kotien kanssa helpottavat opettajakohtaista tilannetta, mutta on tärkeää, että opettajan toiminnan takana on opetuksen järjestäjän ohjeet ja tarvittava tuki tietoturvaan ja -suojaan liittyen. Lisäksi sosiaalisen median kanavissa liikkui kevään aikana valitettavan paljon kuvia, joissa näkyi lasten kuvia ja nimiä, kuvia lasten töistä, jne., joten henkilö- ja tekijänoikeussuojaan liittyvistä asioista on tärkeää muistuttaa opetuksen järjestäjiä ja kouluja.

Yhteisöllisyys kouluyhteisöissä ohenee

Koulut ovat oppimisen lisäksi myös yhteisöllisiä paikkoja. Koulu on lapsille ja nuorille tärkeä yhteisö, opettajien yhteisö on tärkeä työyhteisö ja myös vanhempien täytyy kokea kuuluvansa kouluyhteisöön. Suomen Vanhempainliitto kantaa huolta siitä, että koronatilanteessa monista yhteisöllisyyttä rakentavaista tavoista ja tapahtumista on jouduttu luopumaan. Uudet ekaluokkalaiset tai seiskaluokkalaiset ja heidän vanhempansa eivät välttämättä päässeet tutustumaan kouluun, muihin oppilaisiin ja vanhempiin ennen koulun alkua, opettajat eivät voi kohdata toisiaan opettajankokouksissa, oppilaiden ryhmäytymistuokiot voidaan pitää ainoastaan yhden luokan/ryhmän kesken, eikä vanhempainiltoja välttämättä järjestetä. Yhteisöllisen toiminnan puute alkaa todennäköisesti näkyä koulujen toiminnassa lisääntyvänä levottomuutena ja pahimmillaan

lisääntyvinä kiusaamistapauksina. Vaikka ohje yhteisöllisten kohtaamisten välttämisestä on ymmärrettävä, on koronatilanteen pitkittyessä pohdittava myös näiden tilaisuuksien ja tapahtumien järjestämistä turvallisesti. Kouluja on kannustettava yhteisöllisen toiminnan suunnitteluun ja järjestämiseen uusilla, turvallisuus- ja hygieniaohteita noudattavilla keinoilla.

Helsingissä, 18.11.2020

SUOMEN VANHEMPAINLIITTO

Ulla Siimes
Toiminnanjohtaja

Tuija Metso
Erityisasiantuntija